GENERALINĖS ADVOKATĖS VERICA TRSTENJAK IŠVADA, pateikta 2011 m. rugsėjo 8 d.[1]

I — Įžanga

1. Šis *Cheb* esantis *Okresní soud* (toliau — prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą susijęs su 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo[2] aiškinimu.

2. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Reglamento Nr. 44/2001 nuostatos neleidžia taikyti nacionalinių taisyklių, pagal kurias pateikiant ieškinį atsakovui, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta nežinoma, gali būti paskirtas kuratorius *ad litem*, procese atstovausiantis šiam atsakovui. Nagrinėjama byla turinio prasme yra susijusi su byla *C-292/10, G.*[3], kurioje keliami iš dalies panašūs klausimai.

3. Atsižvelgdamas į šį kontekstą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas toliau klausia, ar pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį jis gali turėti jurisdikciją, jei toks kuratorius *ad litem* iš esmės dalyvauja procese ir neginčija prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo jurisdikcijos (toliau — atvykimas į teismą nepareiškiant prieštaravimų).

4. Toliau Teismas siekia sužinoti, ar iš susitarimo dėl teritorinės jurisdikcijos numanomai gali išplaukti ir susitarimas dėl tarptautinės jurisdikcijos, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį, ir kokį poveikį galimas susitarimo dėl teritorinės jurisdikcijos nesąžiningumas, atsižvelgiant į 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 3 straipsnio 1 dalį ir 6 straipsnį[4], gali turėti susitarimui dėl tarptautinės jurisdikcijos.

1 — Originalo kalba: vokiečių; proceso kalba: čekų.
2 — OL L 12, 2001, p. 1.
3 — OL C 346, p. 23.
4 — OL L 95, p. 29.

II — Taikytini teisės aktai

A — *Sąjungos teisė* [5]

1. Pagrindinių teisių chartija

5. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau — Chartija) 47 straipsnyje įtvirtinta teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą. Straipsnio 1 ir 2 dalyse numatyta:

„Kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisės, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme šiame straipsnyje nustatytomis sąlygomis.

Kiekvienas asmuo turi teisę, kad jo bylą per kiek įmanoma trumpesnį laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas. Kiekvienas asmuo turi turėti galimybę gauti teisinę pagalbą, būti ginamas ir atstovaujamas.“

5 — Kaip ir ES bei ESV sutartyse, „Sąjungos teisės“ sąvoka vartojama kaip bendra sąvoka, apimanti Bendrijos teisę ir Sąjungos teisę. Toliau, minint atskiras pirminės teisės nuostatas, nurodomos *ratione temporis* galiojančios normos.

2. Reglamentas Nr. 44/2001

6. Reglamentu Nr. 44/2001 reguliuojama teisminė jurisdikcija, taip pat teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimas ir vykdymas [6]. Jo 2, 3, 11 ir 13 konstatuojamosiose dalyse numatyta:

„(2) Tam tikri skirtumai tarp jurisdikciją ir teismo sprendimų pripažinimą reglamentuojančių nacionalinių taisyklių trukdo patikimai veikti vidaus rinkai. Nuostatos dėl jurisdikcijos kolizinių normų civilinėse ir komercinėse bylose suvienodinimo ir formalumų supaprastinimo, siekiant užtikrinti greitą ir paprastą teismo priimtų sprendimų valstybėse narėse, kurios privalo laikytis šio reglamento, pripažinimą ir vykdymą, yra labai svarbios.

(3) Ši sritis priskiriama teisminio bendradarbiavimo civilinėse bylose sričiai, kaip nurodoma Sutarties 65 straipsnyje.

<…>

(11) Jurisdikcijos taisyklės turi būti ypač nuspėjamos ir pagrįstos principu, pagal kurį jurisdikcija paprastai priklauso nuo atsakovo gyvenamosios vietos, ir šiuo

6 — Toliau pateikiamos *ratione temporis* taikytinos Reglamento Nr. 44/2001 nuostatos.

pagrindu jurisdikcija turi būti visada prieinama, išskyrus keletą aiškiai nustatytų situacijų, kuriose bylinėjimosi objektas arba šalių autonomija pateisinama kaip kitokia susijusi aplinkybė. Turi būti atskirai apibrėžta juridinio [asmens] buveinė, siekiant didesnio bendrų taisyklių aiškumo ir jurisdikcijos prieštaravimų išvengimo.

<…>

(13) Kalbant apie draudimo, vartotojų ir darbo sutartis, silpnesniąją šalį turėtų ginti palankesnės tokios šalies interesams jurisdikcijos taisyklės nei bendrosios taisyklės.“

7. Reglamento II skyriuje pateikiamos jurisdikcijos taisyklės. Šios skyriaus 2 skirsnyje įtvirtintos bendrosios nuostatos. Šioje dalyje esančiuose reglamento 2, 3 ir 4 straipsniuose nustatyta:

„*2 straipsnis*

1. Pagal šį reglamentą valstybėje narėje nuolat gyvenantiems asmenims, neatsižvelgiant į jų pilietybę, bylos turi būti keliamos tos valstybės narės teismuose.

2. Asmenims, kurie nėra valstybės narės, kurioje jie nuolat gyvena, piliečiai, taikomos tos valstybės narės piliečiams taikomos jurisdikcijos taisyklės.

3 straipsnis

1. [Vienoje] valstybėje narėje nuolat gyvenantiems asmenims bylos gali būti keliamos kitos valstybės narės teismuose tik pagal šio skyriaus 2–7 skirsniuose nustatytas taisykles.

2. Prieš pirmiau nurodytus asmenis netaikomos I priede nustatytos nacionalinės jurisdikcijos taisyklės. [Pirmiau nurodytų asmenų atžvilgiu negali būti remiamasi I priede nustatytomis nacionalinėmis jurisdikcijos taisyklėmis.]

4 straipsnis

1. Jeigu atsakovo nuolatinė gyvenamoji vieta yra ne valstybėje narėje, kiekvienos valstybės narės teismų jurisdikciją pagal 22 ir 23 straipsnius nustato tos valstybės narės teisė. [Jeigu atsakovas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje, kiekvienos valstybės narės teismų jurisdikcija nustatoma pagal tos valstybės narės teisę, nebent būtų taikytinos 22 ir 23 straipsnių nuostatos.]

2. Prieš tokį atsakovą bet kuris valstybėje narėje nuolat gyvenantis asmuo, neatsižvelgiant į jo pilietybę, taip pat kaip tos valstybės narės piliečiai, gali naudotis toje valstybėje narėje galiojančiomis jurisdikcijos taisyklėmis, ypač I priede nurodytomis taisyklėmis.“

8. 4 skirsnyje reguliuojama jurisdikcija, susijusi su vartotojų sutartimis. Jame išdėstyti 15, 16 ir 17 straipsniai. 15 straipsnyje nurodyta:

„1. Bylose dėl sutarties, kurią asmuo, vartotojas, sudaro tokiam tikslui, kuris gali būti laikomas nesusijusiu su jo darbu arba profesija, jurisdikcija nustatoma vadovaujantis šiuo skirsniu, nepažeidžiant 4 straipsnio ir 5 straipsnio 5 punkto, jeigu

<…>

b) sutartis sudaryta dėl paskolos, kuri turi būti grąžinta dalimis, arba dėl bet kurios kitos formos kredito, suteikto prekių pardavimui finansuoti; arba

c) visais kitais atvejais sutartis buvo sudaryta su šalimi, vykdančia komercinę arba profesinę veiklą valstybėje narėje, kurioje yra vartotojo nuolatinė gyvenamoji vieta, arba kitu būdu tokią veiklą susiejančia su minėta valstybe nare ar keliomis valstybėmis, įskaitant pastarąją, ir jeigu minima sutartis priskiriama tokios veiklos sričiai.“

Pagal reglamento 16 straipsnio 2 dalį:

„Bylą vartotojui kita sutarties šalis gali iškelti tik valstybės narės, kurioje yra vartotojo nuolatinė gyvenamoji vieta, teismuose.“

Šio reglamento 17 straipsnio 3 punkte nustatyta:

„Šio skirsnio nuostatų galima nesilaikyti tik pagal susitarimą, kuris:

<…>

3) sudaromas tarp vartotojo ir kitos sutarties šalies, kurių abiejų nuolatinė gyvenamoji arba gyvenamoji vieta sutarties sudarymo metu yra toje pačioje valstybėje narėje, ir kuris tos valstybės narės teismams suteikia jurisdikciją, jeigu toks susitarimas neprieštarauja minėtos valstybės įstatymams.“

9. Reglamento Nr. 44/2001 VII skyrius skirtas susitarimams dėl jurisdikcijos ir apima 23 ir 24 straipsnius.

10. Reglamento 23 straipsnio 5 dalyje nustatyta:

„Susitarimai arba jurisdikciją suteikiančio turto patikėjimo dokumento nuostatos neturi teisinės galios, jeigu jos prieštarauja 13, 17 arba 21 straipsniui arba jeigu teismai, kurių jurisdikcija juose nenumatyta, turi išimtinę jurisdikciją pagal 22 straipsnį."

11. Reglamento 24 straipsnyje nurodyta:

„Be jurisdikcijos, kylančios iš kitų šio reglamento nuostatų, jurisdikciją turi valstybės narės teismas, į kurį atvyksta atsakovas. Ši taisyklė netaikoma, jeigu atsakovas atvyksta į teismą dėl jurisdikcijos užginčijimo arba jeigu pagal 22 straipsnį kitas teismas turi išimtinę jurisdikciją."

12. Reglamento 26 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatyta:

„1. Jeigu atsakovui, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta yra vienoje valstybėje narėje, byla iškeliama kitos valstybės narės teisme ir jis neatvyksta į teismą, teismas savo iniciatyva viešai paskelbia, kad neturi jurisdikcijos, nebent jo jurisdikcija numatyta šio reglamento nuostatose.

2. Teismas sustabdo bylos procesą, kol įrodoma, jog atsakovas turėjo galimybę laiku gauti bylos iškėlimo arba lygiavertį dokumentą, kad galėtų susitarti dėl savo gynybos [pasirengti savo gynybai,] arba kad buvo imtasi visų šiam tikslui būtinų priemonių."

13. Reglamento V skyrius nustato bendrąsias nuostatas. Šiame skyriuje išdėstytas Reglamento 59 straipsnis nustato:

„1. Teismas, norėdamas nustatyti, ar šalies nuolatinė gyvenamoji vieta yra valstybėje narėje, kurios teismuose yra iškelta byla, taiko savo vidaus teisę.

2. Jeigu šalies nuolatinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje nei valstybė narė, kurios teismuose yra iškelta byla, teismas, norėdamas nustatyti, ar minėtos šalies nuolatinė gyvenamoji vieta yra kitoje valstybėje narėje, taiko tos valstybės narės teisę."

14. Reglamento VII skyriuje reguliuojamas jo santykis su kitais teisės aktais. Šiame skyriuje esantis 67 straipsnis suformuluotas taip:

„Šis reglamentas nepažeidžia nuostatų, reglamentuojančių jurisdikciją ir specialiose bylose priimtų teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo nuostatų, numatytų Bendrijos dokumentuose arba nacionaliniuose įstatymuose, suderintuose pagal tokius dokumentus."

3. Direktyva 93/13

15. Direktyva 93/13 nukreipta prieš nesąžiningas sąlygas sutartyse su vartotojais

16. Šios direktyvos 3 straipsnyje nustatyta, kad:

„1.. Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.

<…>

3. Priede pateikiamas orientacinis ir neišsamus sąlygų, kurias galima laikyti nesąžiningomis, sąrašas.“

17. Šio priedo 1 dalies q punktas pagal direktyvos 3 straipsnio 1 dalį prie jų priskiria sąlygas, kurių tikslas arba rezultatas yra panaikinti arba trukdyti vartotojo teisei pareikšti ieškinį arba naudotis bet kuria kita teisinės apsaugos priemone, ypač reikalaujant, kad vartotojas ginčus pavestų spręsti išskirtinai arbitražui, kuriam nėra taikomos teisinės nuostatos, nederamai apriboti jo turimus įrodymus arba skirti jam įrodinėjimo pareigą, kuri pagal taikytiną teisę turėtų tekti kitai sutarties šaliai.

18. Direktyvos 5 straipsnio pirmasis ir antrasis sakiniai suformuluoti taip:

„Tose sutartyse, kur visos ar tam tikros vartotojui siūlomos sąlygos pateikiamos raštu, jos visada turi būti išdėstomos aiškia, suprantama kalba. Atsiradus abejonių dėl sąlygos reikšmės, interpretuojama vartotojo naudai.“

19. Direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos, naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui, ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų.“

B — *Nacionalinės teisės aktai*

20. *Občanský soudní řád* (Civilinio proceso kodeksas, toliau — OSŘ) 173 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad mokėjimo įsakymas turi būti įteiktas asmeniškai atsakovui.

21. Pagal OSŘ 29 straipsnio 3 dalį šaliai, kurios nuolatinė gyvenamoji vieta nežinoma, kuriai nebuvo įmanoma įteikti procesinio dokumento žinomu adresu užsienyje, kuri serga psichine liga arba dėl kitų sveikatos priežasčių ne tik laikinai negali dalyvauti procese arba nesugeba suprantamai reikšti minčių, gali būti paskirtas kuratorius *ad litem*.

II — Faktinės aplinkybės, procesas nacionaliniame teisme ir prejudiciniai klausimai

A — *Faktinės aplinkybės*

22. Pagrindinėje byloje ieškovas yra pagal Čekijos teisę įsteigtas ir buveinę Čekijos Respublikoje turintis juridinis asmuo. Atsakovas pagrindinėje byloje yra Vokietijos pilietis.

23. 2005 m. rugpjūčio 19 d. pagrindinės bylos ieškovas ir atsakovas sudarė hipotekinės paskolos sutartį. Lėšos buvo numatytos nekilnojamajam turtui įsigyti. Sutarties sudarymo momentu atsakovas pagrindinėje byloje turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą Čekijos Respublikoje.

24. Šios paskolos sutarties 8 straipsnio 8 punkte ieškovas ir atsakovas susitarė, kad, kilus ginčui, jurisdikciją turės teismas, kurio veiklos teritorijoje ieškovas pagrindinėje byloje turi savo buveinę, skundo pateikimo metu įregistruotą įmonių registre.

B — *Procesas nacionaliniame teisme*

25. 2008 m. rugsėjo 16 d. ieškovas pagrindinėje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui pateikė ieškinį atsakovui pagrindinėje byloje dėl 4 383 584,60 CZK priteisimo kartu su palūkanomis dėl įsipareigojimų pagal paskolos sutartį nevykdymo. 2008 m. spalio 16 d. prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas priėmė atitinkamą mokėjimo įsakymą.

26. OSŘ 173 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šis įsakymas turi būti įteiktas asmeniškai atsakovui pagrindinėje byloje, bet tai padaryti buvo neįmanoma. Ieškovo pagrindinėje byloje pateiktu adresu *Velká Hleďsebe (CZ), Žižkova 365*, kuris buvo nurodytas kaip atsakovo pagrindinėje byloje nuolatinė gyvenamoji vieta, šis nebegyveno. Centriniame gyventojų registre kaip atsakovo pagrindinėje byloje gyvenamoji vieta buvo įregistruotas adresas *Mariánské Lázně (Marienbad), Třída Vítězství 30/30*. Iš Čekijos Respublikos policijos Užsieniečių tarnybos 2009 m. vasario

20 d. gauto pranešimo paaiškėjo, kad atsakovas negyvena ir šiuo adresu. 2009 m. birželio 2 d. policijos duomenimis, atsakovas pagrindinėje byloje, kai lankosi Čekijos Respublikoje, gyvena tik svečių namuose arba privačiuose butuose. 2009 m. vasario 20 d. Čekijos Respublikos kalėjimų tarnybos duomenimis, atsakovas pagrindinėje byloje iki 2009 m. vasario 18 d. neatliko laisvės atėmimo bausmės ir nebuvo suimtas Čekijos Respublikos teritorijoje. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui taip pat nepavyko nustatyti, kad atsakovas Čekijos Respublikos teritorijoje turėtų kokių nors giminaičių, kurie galėtų suteikti informacijos apie jo gyvenamąją vietą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo duomenimis, pagal nacionalinę teisę nė viena iš minėtų vietų negali būti laikoma nuolatine gyvenamąja vieta. Remdamasis tuo jis padarė išvadą, kad atsakovas pagrindinėje byloje neturi nuolatinės gyvenamosios vietos Čekijos Respublikos teritorijoje.

27. 2009 m. rugsėjo 8 d. įsakymas buvo panaikintas, nes nebuvo galimybės jo įteikti. Kad būtų galima tęsti procesą, 2009 m. birželio 3 d. prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, vadovaudamasis OSŘ 29 straipsnio 3 dalimi, nusprendė atsakovui, kaip asmeniui, kurio gyvenamoji vieta nežinoma, paskirti kuratoriumi *ad litem* advokatą *Josef Heyduk*. 2009 m. spalio 26 d. pareiškimu šis kuratorius *ad litem* pareiškė prieštaravimus dėl papildomų ieškinio reikalavimų pagrįstumo.

C — *Prejudiciniai klausimai*

28. Prašymu priimti prejudicinį sprendimą, kuris Teisingumo Teismo kanceliariją pasiekė 2010 m. liepos 5 d., prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pateikė šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Jei viena teismo proceso šalis yra kitos nei bylos nagrinėjimo vietos valstybės pilietis, ar tai yra pagrindas pripažinti bylos tarpvalstybinį pobūdį, kaip tai suprantama pagal Sutarties 81 straipsnį, kuris yra viena iš sąlygų taikyti Reglamentą Nr. 44/2001?

2. Ar pagal Reglamentą Nr. 44/2001 draudžiama taikyti nacionalinės teisės nuostatas, pagal kurias leidžiama nagrinėti asmeniui, kurio gyvenamoji vieta nežinoma, pareikštą ieškinį?

3. Jei į antrąjį klausimą būtų atsakyta neigiamai, ar teismo paskirto atsakovo kuratoriaus pateiktos pastabos savaime gali reikšti, kad atsakovas pripažino vietos teismo jurisdikciją, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį,

net jei ginčo dalykas yra iš vartojimo sutarties kylanti teisė ir pagal Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 2 dalį Čekijos Respublikos teismai neturėtų jurisdikcijos spręsti šio ginčo?

4. Ar susitarimą dėl konkretaus teismo teritorinės jurisdikcijos galima laikyti nustatančiu pasirinkto teismo tarptautinę jurisdikciją, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 punktą, ir, jei taip, ar tai taikoma ir tada, kai susitarimas dėl teritorinės jurisdikcijos yra negaliojantis dėl prieštaravimo Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 daliai?“

III — Procesas Teisingumo Teisme

29. Ieškovas pagrindinėje byloje, Čekijos, Danijos, Prancūzijos, Vengrijos ir Nyderlandų vyriausybės, taip pat Europos Komisija pateikė pastabas raštu.

30. 2011 m. gegužės 25 d. įvyko Teisingumo Teismo posėdis, kuriame dalyvavo Čekijos ir Danijos vyriausybių bei Komisijos atstovai, kurie paaiškino savo rašytinius samprotavimus ir atsakė į klausimus.

IV — Esminiai proceso šalių argumentai

A — *Dėl pirmojo prejudicinio klausimo*

31. Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nori žinoti, ar taikytinos Reglamento Nr. 44/2001 jurisdikcijos taisyklės. Jis preziumuoja, kad jų taikymo sąlyga yra tarpvalstybinio pobūdžio buvimas, tačiau svarsto, ar jis gali egzistuoti vien dėl to, kad atsakovas pagrindinėje byloje yra kitos valstybės narės pilietis.

32. Ieškovo pagrindinėje byloje, Čekijos, Danijos, Prancūzijos ir Vengrijos vyriausybių bei Komisijos manymu, Reglamento Nr. 44/2001 jurisdikcijos taisyklių taikymo sąlyga yra tarpvalstybinio pobūdžio buvimas, savo ruožtu Komisija atstovauja pozicijai, kad šis pobūdis būtų nustatomas atsižvelgiant į konkretų atvejį.

33. Ieškovo pagrindinėje byloje, Čekijos ir Prancūzijos vyriausybių bei Komisijos nuomone, tokio tarptautinio pobūdžio buvimui konstatuoti pakanka, kad kyla klausimų dėl tarptautinės teismo jurisdikcijos, o taip galėtų būti, jei atsakovas pagrindinėje byloje būtų kitos valstybės narės pilietis. Be to, Komisija nurodo, kad nagrinėjamu atveju nėra aišku, kur yra atsakovo nuolatinė gyvenamoji vieta.

34. Priešingai, Vengrijos, Danijos ir Nyderlandų vyriausybių manymu, aplinkybė, kad atsakovas yra kitos valstybės narės pilietis, savaime nėra pakankama pagrįsti Reglamento Nr. 44/2001 jurisdikcijos taisyklių taikymą. Pagal Reglamento jurisdikcijos taisykles pilietybė neturi jokios reikšmės.

B — *Dėl antrojo prejudicinio klausimo*

35. Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas norėtų sužinoti, ar Reglamento Nr. 44/2001 nuostatos prieštarauja tokių nacionalinių nuostatų, kaip antai OSŘ 29 straipsnio 3 dalis, taikymui. Pagal šias nuostatas bylos procesas prieš asmenis, kurių gyvenamoji vieta nežinoma, vyksta paskiriant šiems asmenims kuratorių *ad litem*. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja, ar tokia nuostata suderinama su reglamento 2 straipsniu.

36. Visos nuomonę išsakiusios proceso šalys teigia, kad toks nacionalinis reguliavimas yra suderinamas su Sąjungos teisės reikalavimais. Reglamentu proceso teisė nebuvo visiškai suvienodinta ir todėl toliau taikoma nacionalinė teisė. Kol valstybės narės laikosi Reglamento Nr. 44/2001 reikalavimų, tokių nacionalinių taisyklių taikymas yra jų diskrecija.

37. Dėl tarptautinę jurisdikciją reglamentuojančių reglamento nuostatų, kurių reikia laikytis, Čekijos ir Danijos vyriausybės nurodo, kad jurisdikcija iš esmės priklauso nuo atsakovo nuolatinės gyvenamosios vietos. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmiausia turi patikrinti, ar atsakovas turi nuolatinę gyvenamąją vietą Čekijos Respublikoje arba kitoje valstybėje narėje; dėl to pagal reglamento 59 straipsnį taikoma atitinkamos valstybės narės nacionalinė teisė. Jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas padaro išvadą, kad atsakovas valstybėje narėje nuolatinės gyvenamosios vietos neturi, pagal Reglamento Nr. 44/2001 4 straipsnį tarptautinė jurisdikcija nustatoma pagal nacionalinę teisę. Čekijos vyriausybė siūlo požiūrį, pagal kurį nacionalinis teisėjas tokiu atveju galėtų preziumuoti atsakovo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje fiktyvumą, ir vis dėlto

pažymi, kad tai būtų sprendimas *de lege ferenda*. Ieškovas šiuo klausimu teigia, kad atsakovas pagrindinėje byloje, kuris nėra vartotojas, kaip tai suprantama pagal reglamentą, turi gyvenamąją vietą Čekijos Respublikoje. Ieškovas, remdamasis ilgalaike sutartimi su atsakovu pagrindinėje byloje, galėjo kliautis, kad atsakovas ilgam laikui apsistos Čekijos Respublikos teritorijoje.

38. Dėl atsakovo teisės į gynybą ieškovas pagrindinėje byloje, Vengrijos, Nyderlandų, Prancūzijos ir Danijos vyriausybės teigia, kad taikant tokią nacionalinę nuostatą turi būti atsižvelgiama į Reglamento Nr. 44/2001 26 straipsnio 2 dalį ir jame įtvirtintą atsakovo teisę į gynybą. Pagal šią nuostatą nacionalinis teismas turėtų imtis visų reikalingų priemonių, kad suteiktų atsakovui galimybę gintis. Jei šių priemonių būtų imtasi, atsakovo teisė į gynybą pagal Chartijos 47 straipsnio 2 dalį būtų pakankamai apsaugota. Vis dėlto reglamentas negali būti aiškinamas taip, kad ieškovas neturėtų galimybių pareikšti ieškinio šaliai, kurios nuolatinė gyvenamoji vieta nežinoma. Turėtų būti atsižvelgiama ir į ieškovo teisę į veiksmingą teisinę apsaugą pagal Chartijos 47 straipsnio 1 dalį.

39. Ieškovas pagrindinėje byloje ir Prancūzijos vyriausybė teigia priešingai, kad kuratoriaus *ad litem* paskyrimas pagal OSŘ 29 straipsnio 3 dalį neapriboja atsakovo teisės į gynybą. Šis paskyrimas veikiau leidžia ją užtikrinti. Čekijos vyriausybė teigia, kad tuo atveju, kai jurisdikcija, remiantis Reglamento 4 straipsniu, nustatoma pagal nacionalinę teisę, Reglamentas Nr. 44/2001, šiaip ar taip, nėra taikomas.

40. Galiausiai Nyderlandų ir Vengrijos vyriausybės atsižvelgdamos į tai pažymi, kad sprendimas, priimtas taikant tokias nacionalines taisykles, kaip antai OSŘ 29 straipsnio 3 dalis, pagal Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 dalį negalės būti pripažintas ir vykdomas kitose valstybėse narėse. Komisija taip pat nurodo, kad konkrečiais atvejais galėtų būti taikoma reglamento 34 straipsnio 2 dalis.

C — Dėl trečiojo prejudicinio klausimo

41. Savo trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas norėtų sužinoti, ar dėl to, kad pagal OSŘ 29 straipsnio 3 dalį paskirtas kuratorius *ad litem* atvyko į teismą, tačiau nepareiškė prieštaravimų, jis turi jurisdikciją pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį. Šiuo

klausimu jis nurodo, kad paskolos sutartis tarp ieškovo ir atsakovo pagrindinėje byloje yra sutartis su vartotoju pagal Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio 1 dalies c punktą. Todėl pagal reglamento 16 straipsnio 2 dalį jurisdikciją turi tų valstybių narių teismai, kur vartotojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą.

42. Komisijos, Vengrijos, Prancūzijos ir Čekijos vyriausybių manymu, Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnis taip pat taikytinas ir sutartims su vartotojais.

43. Čekijos, Nyderlandų, Prancūzijos vyriausybių ir Komisijos nuomone, kuratoriaus *ad litem* atvykimas į teismą vis dėlto nereiškia atvykimo į teismą pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį. Šiuo klausimu Komisija teigia, kad atsakovo atvykimo į teismą sąvoka pagal reglamento 24 straipsnį turi būti aiškinama autonomiškai. Nagrinėjamu atveju teisės į gynybą apsauga reikalauja nepreziumuoti atsakovo atvykimo į teismą pagal reglamento 24 straipsnį, neatsižvelgiant į kuratoriaus *ad litem* vaidmenį pagal nacionalinę teisę.

44. Vengrijos vyriausybė ir ieškovas pagrindinėje byloje, priešingai, preziumuoja, kad kuratoriaus *ad litem* atvykimas į teismą pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį lemia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo jurisdikciją. Kuratoriaus *ad litem* įgaliojimai turi būti nustatomi pagal nacionalinę teisę.

45. Danijos vyriausybės manymu, klausimas, ar kuratoriaus *ad litem* atvykimas į teismą pagrindžia jurisdikciją pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį, turi būti sprendžiamas kiekvienu konkrečiu atveju.

D — *Dėl ketvirtojo prejudicinio klausimo*

46. Savo ketvirtuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmiausia norėtų sužinoti, ar susitarimas dėl konkretaus teismo teritorinės jurisdikcijos gali būti laikomas ir numanomu susitarimu dėl atitinkamos valstybės narės teismų tarptautinės jurisdikcijos pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį. Toliau jis klausia, ar negalėjimas remtis susitarimu dėl teritorinės jurisdikcijos dėl jo nesąžiningo pobūdžio pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį gali turėti įtakos ir tokiam numanomam tarptautinės jurisdikcijos susitarimui.

47. Čekijos, Danijos, Prancūzijos vyriausybės ir Komisija teigia, kad toks susitarimas yra apie netiesioginis susitarimas dėl jurisdikcijos pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį. Vengrijos vyriausybės manymu, tokiu atveju reikėtų išskirti šiuos aspektus: jei egzistuoja užsienio elementas, tokia sąlyga gali būti tarptautinės jurisdikcijos suteikimo sąlyga pagal reglamento 17 straipsnio 3 dalį, jei toks elementas neegzistuoja, tokia sąlyga gali būti laikoma tarptautinės jurisdikcijos suteikimo sąlyga tik tada, jei tai neprieštarauja šalių valiai.

48. Toliau Prancūzijos vyriausybė ir Komisija teigia, kad nacionalinis teismas privalo *ex officio* patikrinti, ar sąlyga yra nesąžininga, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnį.

49. Ieškovo pagrindinėje byloje nuomone, tokia sąlyga neturėtų būti laikoma nesąžininga, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnį, nes, pirma, nesama vartojimo sutarties ir, antra, atstumas tarp ieškovo pagrindinėje byloje buveinės Prahoje ir atsakovo pagrindinėje byloje nuolatinės gyvenamosios vietos nėra labai didelis.

50. Galiausiai Čekijos ir Vengrijos vyriausybės laikosi pozicijos, kad toks susitarimas dėl tarptautinės jurisdikcijos galioja taip pat tada, kai susitarimas dėl teritorinės jurisdikcijos yra negaliojantis pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį. Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 punktas laikytinas specialiąja norma Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalies ir 6 straipsnio atžvilgiu. Danijos, Prancūzijos vyriausybės ir Komisija teigia priešingai, kad pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį negaliojanti sąlyga taip pat negali lemti jokio galiojančio tarptautinės jurisdikcijos susitarimo, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį.

V — Teisinis vertinimas

51. Pagrindinė byla išsiskiria tuo, kad ieškovas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme pareiškė ieškinį atsakovui, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta nežinoma. Pagal OSŘ 29 straipsnio 3 dalį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas tokiu atveju atsakovui gali paskirti kuratorių *ad litem*. Vis dėlto teismas kelia klausimą, ar tai būtų suderinama su Sąjungos teisės reikalavimais, ypač su Reglamentu Nr. 44/2001, jeigu jis šiomis aplinkybėmis tęstų procesą prieš atsakovą.

52. Kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pateikti keturi prejudiciniai klausimai yra glaudžiai susiję, nagrinėsiu juos kartu. Pirmiausia reikėtų išnagrinėti klausimą, ar OSŘ 29 straipsnio 3 dalies nuostatos iš principo suderinamos su Reglamentu Nr. 44/2001 (A). Į šį klausimą reikia atsakyti teigiamai. Vis dėlto nacionalinis teismas, taikydamas tokias taisykles, turi atsižvelgti į Sąjungos teisės reikalavimus, ypač kylančius iš reglamento. Prie jų pirmiausia priskirtinos reglamente įtvirtintos jurisdikcijos taisyklės (B) ir tuomet minimalūs reikalavimai dėl atsakovo teisės į gynybą (C).

A — *Principinis tokios nuostatos, kaip antai OSŘ 29 straipsnio 3 dalis, suderinamumas su Sąjungos teise*

53. Kaip matyti iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą, kuratoriaus *ad litem* paskyrimas pagal OSŘ 29 straipsnio 3 dalį leidžia tęsti procesą prieš atsakovą pagrindinėje byloje, nors jo nuolatinė gyvenamoji vieta nežinoma ir pats ieškinys jam nebuvo įteiktas.

54. Reglamento Nr. 44/2001 nuostatos iš esmės nedraudžia taikyti tokio nacionalinio reguliavimo. Reglamentu Nr. 44/2001 iš tiesų siekiama suvienodinti teismų jurisdikcijos civilinėse ir komercinėse bylose paskirstymo tarp susitariančiųjų valstybių taisykles ir supaprastinti teismo sprendimų vykdymą, o ne suderinti valstybių narių procesinės teisės aktus [7]. Todėl iš esmės valstybės narės naudojasi nuožiūra priimti tokias procesą reglamentuojančias taisykles, kaip antai OSŘ 29 straipsnio 3 dalis, pagal kurias atsakovui, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta nežinoma, gali būti paskirtas kuratorius *ad litem*, kad būtų tęsiamas procesas prieš atsakovą [8].

55. Vis dėlto nacionalinis teismas, taikydamas savo nacionalinę teisę, turi užtikrinti visišką Sąjungos teisės veiksmingumą. Nagrinėjamu atveju jis privalo ypač atsižvelgti į Reglamente Nr. 44/2001 įtvirtintas jurisdikcijos taisykles ir užtikrinti atsakovo teisės į gynybą apsaugą [9].

7 — 2004 m. vasario 5 d. Sprendimas *DFDS Torline* (C-18/02, Rink.p. I-1417, 23 punktas). Dėl Briuselio konvencijos žr. 1990 m. gegužės 15 d. Teisingumo Teismo sprendimą *Hagen* (C-365/88, Rink. p. I-1845, 17 punktas) ir 1995 m. kovo 7 d. Teisingumo Teismo sprendimą *Shevill ir kt.* (C-68/93, Rink. p. I-415, 35 punktas).

8 — Šiuo klausimu žr. 1985 m. birželio 11 d. Teisingumo Teismo sprendimą *Debaecker ir Plouvier* (49/84, Rink. p. 1779, 10 ir paskesni punktai), kuriame Teisingumo Teismas pripažino tokių taisyklių egzistavimą ir nelaikė jų iš principo nesuderinamomis su Briuselio konvencijos sistema.

9 — 1990 m. gegužės 15 d. Sprendimas *Hagen* (nurodytas 7 išnašoje, 20 punktas) ir Sprendimas *Shevill* (nurodytas 7 išnašoje, 36 punktas).

B — *Dėl Reglamento Nr. 44/2001 jurisdikcijos taisyklių laikymosi*

56. Kuratoriaus *ad litem* atsakovui pagrindinėje byloje paskyrimas neatleidžia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuo pareigos laikytis Reglamento Nr. 44/2001 jurisdikcijos taisyklių. Nagrinėjamu atveju šios taisyklės yra taikytinos (1). Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas privalės patikrinti, ar jis turi jurisdikciją pagal šias taisykles (2).

1. Dėl Reglamento Nr. 44/2001 jurisdikcijos taisyklių taikymo

57. Kaip matyti iš pirmojo prejudicinio klausimo, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas norėtų sužinoti, ar nagrinėjamu atveju privalo būti taikomos Reglamente Nr. 44/2001 įtvirtintos jurisdikcijos taisyklės.

58. Į šį klausimą reikia atsakyti teigiamai.

59. Pagal Teisingumo Teismo praktiką [10], kuri, nors suformuluota dėl Briuselio konvencijos jurisdikcijos taisyklių, gali būti pritaikyta ir Reglamentui Nr. 44/2001 [11], šioms taisyklėms taikyti reikia, kad būtų užsienio elementas [12]. Tokiam elementui būti pakanka, kad valstybės narės teismui kyla klausimų dėl jo tarptautinės jurisdikcijos [13].

60. Nagrinėjamu atveju kyla tokių klausimų.

61. Tokie klausimai gali kilti ne tik tada, kai dėl šalių nuolatinės gyvenamosios vietos, ginčo pagrindo arba ginčijamo įvykio vietos yra įtrauktos kitos valstybės. Aplinkybės, kad atsakovas pagrindinėje byloje turi kitos valstybės narės pilietybę [14] ir kad jo nuolatinė gyvenamoji vieta prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui nėra žinoma, taip pat gali kelti tokius klausimus dėl teismo tarptautinės jurisdikcijos.

62. Be to, Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 2 dalies, į kurią turi būti atsižvelgta, prasmė ir tikslas nurodo nagrinėjamu atveju taikyti reglamento jurisdikcijos taisykles. Pagal šią taisyklę vartotojui ieškinys gali būti

10 — 2005 m. kovo 1 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Owusu* (C-381/02, Rink. p. I-1383, 25 ir paskesni punktai).

11 — Dėl principinio šios teismo praktikos pritaikymo galimybės žr. 2006 m. liepos 16 d. Sprendimą *Zuid-Chemie* (C-189/08, Rink. p. I-6917, 18 punktas) ir 2009 m. gegužės 14 d. Sprendimą *Ilsinger* (C-180/06, Rink. p. I-3961, 41 punktas).

12 — Sprendimas *Owusu* (nurodytas 10 išnašoje, 25 punktas).

13 — Ten pat, nurodytas 10 išnašoje, 26 punktas.

14 — Šiuo klausimu P. Jenard ataskaitos 8 puslapyje (OL C 59, p. 1) išdėstyti samprotavimai man taip pat atrodo suprantami, pagal kuriuos užsienio elementas, kaip tai suprantama pagal Briuselio I konvenciją, egzistuoja, jei atsakovas yra užsienietis.

pareikštas iš principo tik jo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teismuose. Jei nagrinėjamu atveju, kai nacionalinis teismas tik nustato, kad atsakovas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos to teismo valstybėje, šios nuostatos liktų nepritaikytos, atsakovui kiltų grėsmė, kad jam bus pareikštas ieškinys teismo valstybėje narėje, nors jo nuolatinė gyvenamoji vieta, atsižvelgiant į aplinkybes, yra kitoje valstybėje narėje. Tai prieštarautų Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 2 dalies apsauginiam tikslui.

63. Reglamento Nr. 44/2001 jurisdikcijos taisyklių taikymui nagrinėjamu atveju pirmiausia prieštarauja Vengrijos vyriausybė; ji argumentuoja, kad pagal reglamento 2 straipsnio 2 dalį ir savo šalies, ir kitos šalies piliečiams, turintiems nuolatinę gyvenamąją vietą toje pačioje valstybėje narėje, turėtų galioti tos pačios taisyklės. Antra, Nyderlandų vyriausybė teigia, kad reglamente įtvirtintos taisyklės dėl tarptautinės jurisdikcijos iš esmės susijusios su nuolatine gyvenamąja vieta, bet jomis nesižvelgiama į pilietybę.

64. Šie prieštaravimai neįtikina.

65. Reikia atskirti, viena vertus, kokiomis sąlygomis turi būti taikomos Reglamento Nr. 44/2001 jurisdikcijos taisyklės, ir, kita vertus, remiantis kokiais kriterijais nustatoma tarptautinė jurisdikcija pagal minėtas taisykles. Nuostatose, kuriomis remiasi šios vyriausybės, išdėstyti kriterijai, pagal kuriuos nustatoma tarptautinė jurisdikcija, *jeigu* taikomos reglamento jurisdikcijos taisyklės. Vis dėlto iš šių kriterijų neaišku, kada reglamento jurisdikcijos taisyklės apskritai yra taikomos.

66. Todėl reikia daryti tarpinę išvadą, kad nagrinėjamu atveju Reglamento Nr. 44/2001 jurisdikcijos taisyklės yra taikytinos, ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas privalo jų paisyti.

2. Dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo jurisdikcijos

67. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas privalės patikrinti, ar jis turi jurisdikciją pagal Reglamento Nr. 44/2001 taisykles.

68. Kaip matyti iš trečiojo prejudicinio klausimo, juo pirmiausia siekiama išsiaiškinti, ar kuratoriaus *ad litem*, kuris atsakovui buvo paskirtas be pastarojo sutikimo ir žinios, atvykimas į teismą be prieštaravimų galėjo būti pagrindas jurisdikcijai pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį (a). Toliau savo ketvirtuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas

norėtų sužinoti, ar, remiantis susitarimu dėl tarptautinės jurisdikcijos pagal reglamento 17 straipsnio 3 dalį, jis galėtų turėti tarptautinę jurisdikciją (b).

69. Jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas negalėtų savo jurisdikcijos pagrįsti nė viena iš minėtų nuostatų, jis turėtų laikytis jurisdikcijos taisyklių pagal reglamento 16 straipsnio 2 dalį. Pagal ją bylą vartotojui kita sutarties šalis gali iškelti tik valstybės narės, kurioje yra vartotojo nuolatinė gyvenamoji vieta, teismuose (c). Jei ir šita nuostata netaikytina, tada, mano nuomone, turėtų būti taikomas reglamento 4 straipsnis, o tai reikštų, kad dėl tarptautinės jurisdikcijos būtų sprendžiama pagal prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nacionalinę teisę (d).

a) Dėl atvykimo į teismą nepareiškiant prieštaravimų pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį

70. Pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį teismas turi jurisdikciją, jei atsakovas atvyksta į teismą. Ši taisyklė netaikoma, jeigu atsakovas atvyksta į teismą dėl jurisdikcijos užginčijimo arba jeigu pagal 22 straipsnį kitas teismas turi išimtinę jurisdikciją.

71. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas norėtų sužinoti, ar ši nuostata taikytina ir sutartims su vartotojais. Į tai reikia atsakyti teigiamai (i). Vis dėlto toliau kyla klausimas, ar be atsakovo sutikimo ir žinios šiam paskirto kuratoriaus *ad litem* atvykimas į teismą gali reikšti atsakovo atvykimą į teismą, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą (ii).

i) Taikymas sutartims su vartotojais

72. Pirmiausia reikia nurodyti, kad Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnis taikytinas ir sutartims su vartotojais, kaip tai suprantama pagal jo II skyriaus 4 skirsnį.

73. Sprendime *Bilas* Teisingumo Teismas konstatavo, kad Reglamento 24 straipsnis yra taikytinas su draudimu susijusiose bylose, kaip tai suprantama pagal jo II skyriaus 3 skirsnį [15]. Šią teismo praktiką galima perkelti sutartims su vartotojais, kaip tai suprantama pagal to paties skyriaus 4 skirsnį. Kaip Teisingumo Teismas pažymėjo tame sprendime, reglamento 24 straipsnio pirmas sakinys galioja visiems ginčams, kuriuose teismo, į kurį kreiptasi, jurisdikcija nekyla iš kitų šio reglamento nuostatų. Taigi ši taisyklė

15 — 2010 m. gegužės 10 d. Sprendimas *ČPP Vienna Insurance Group* (C-111/09, Rink. p. I-4545, 19-33 punktai).

taikoma ir tais atvejais, kai į teismą kreipiamasi pažeidžiant šio reglamento nuostatas. Ji reiškia, kad atsakovo atvykimas į teismą gali būti laikomas tyliu teismo, į kurį kreiptasi, jurisdikcijos pripažinimu ir todėl vertinamas kaip susitarimas dėl jo jurisdikcijos [16]. Toliau Teisingumo Teismas konstatavo, kad nors reglamento 24 straipsnio 2 sakinys numato atvykimo į teismą nepareiškiant prieštaravimų principo išimčių, šios išimtys, kurios turi būti aiškinamos siaurai, apima tik ten aiškiai įvardytus atvejus [17]. Vis dėlto reglamento 24 straipsnio antrame sakinyje nekalbama nei apie taisyklių dėl draudimo sutarčių pagal reglamento II skyriaus 3 skirsnį nepaisymą, nei apie taisyklių sutartims su vartotojais pagal reglamento II skyriaus 4 skirsnį nepaisymą.

74. Todėl Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnis taip pat taikytinas sutartims su vartotojais, kaip tai suprantama pagal jo II skyriaus 4 skirsnį [18].

ii) Dėl atsakovo atvykimo į teismą apibrėžimo

75. Vis dėlto kyla tolesnis klausimas, ar nagrinėjamu atveju atsakovas atvyksta į teismą pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį. Šio klausimo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas aiškiai neiškėlė. Tačiau per prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrą Teisingumo Teismas gali prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui duoti bet kokias nuorodas, kurios atrodo naudingos sprendimui pagrindinėje byloje priimti [19].

76. Atsakovo atvykimo į teismą sąvoka, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį, yra autonomiška Sąjungos teisės sąvoka, kuri turi būti aiškinama vienodai. Pagal nuolatinę teismo praktiką reglamento nuostatos iš esmės turi būti aiškinamos autonomiškai ir atsižvelgiant į jo sistemą ir tikslus [20]. Kitokie variantai galimi tada, kai yra aiški nuoroda į nacionalinę teisę arba iš atitinkamos nuostatos išplaukia, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas norėjo šį klausimą palikti reguliuoti valstybių narių teisei. Iš atsakovo atvykimo į teismą apibrėžimo pagal reglamento 24 straipsnį to nematyti.

16 — Ten pat, 21 punktas.

17 — Ten pat, 23–26 punktai.

18 — Tos pačios nuomonės laikosi R. Geimer ir R. Schütze, *Europäisches Zivilverfahrensrecht*, Beck, 2-asis leidimas, 2004, 24 straipsnio 36 punktas; A. taip pat A. Staudinger, T. Rauscher, *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht*, Sellier, 2011, 24 straipsnio 11 punktas. Dėl įvairių nuomonių, tarp kurių daugumos autorių požiūris sutampa, apžvalgos žr. P. Mankowski „Besteht der Europäische Gerichtsstand der rügelosen Einlassung auch gegen von Schutzregimes besonders geschützte Personen?“, *Recht der Internationalen Wirtschaft 2010*, p. 667 ir paskesni, kuris vis dėlto pats kritikuoja nepakankamą dėmesį vartotojo, kaip silpnesnės šalies, apsaugai.

19 — 1984 m. vasario 28 d. Sprendimas *Einberger* (294/82, Rink. p. I-1177, 6 punktas) ir 1992 m. liepos 16 d. Sprendimas *Belovo* (C-187/91, Rink. p. I-4937, 13 punktas).

20 — 2009 m. liepos 16 d. Sprendimas *Zuid-Chemie* (C-189/08, Rink. p. I-6917, 17 punktas), 2008 m. spalio 2 d. Sprendimas *Hassett ir Doherty* (C-372/07, Rink. p. I-7403, 17 punktas) ir 2009 m. balandžio 23d. Sprendimas *Draka NK Cables ir kt.* (C-167/08, Rink. p. I-3477, 19 punktas).

77. Todėl iš autonomiško atsakovo atvykimo į teismą apibrėžimo pagal reglamento 24 straipsnį kyla minimalūs Sąjungos teisės reikalavimai, kurių valstybės narės turi laikytis [21]. Vis dėlto tai nereiškia, kad nacionalinė proceso teisė visiškai neturi reikšmės. Ji veikiau taikoma papildomai [22].

78. Nagrinėjamu atveju kyla klausimas, ar su šiais minimaliais Sąjungos teisės reikalavimais yra suderinama preziumuoti atsakovo atvykimą į teismą, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį, ir tuo atveju, kai į teismą atvyksta kuratorius *ad litem*, kuris buvo paskirtas be vartotojo, kuriam pareikštas ieškinys, sutikimo ir žinios.

79. Sprendime *Hendrikman* [23] Teisingumo Teismas konstatavo, kad atstovo atvykimas į teismą, kuris net nebuvo įgaliotas atsakovo, negali būti aiškinamas kaip atsakovo atvykimas į teismą, kaip tai suprantama pagal Briuselio I konvencijos 27 straipsnio 2 dalį, galiojusią iki įsigaliojant Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 daliai [24].

80. Atsižvelgiant į šią teismo praktiką, man atrodo, atsakovo atvykimo į teismą sąvoką Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnyje reikėtų aiškinti taip, kad be vartotojo, kuriam pareikštas ieškinys, sutikimo ir žinios paskirtas kuratorius *ad litem* negali jo vardu atvykti į teismą. Žinoma, nagrinėjamu atveju kalbama apie teismo paskirtą kuratorių *ad litem*, o ne apie įgaliojimų neturintį advokatą, kaip antai byloje *Hendrikman*. Maža to, nagrinėjamu atveju kalbama apie Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnio, kuris taikomas pradiniame procese, aiškinimą, o ne apie reglamento 34 straipsnio 2 punkto, taikomo per vykdymo procesą, aiškinimą. Vis dėlto šios teismo praktikos loginis pagrindas, man atrodo, turi galioti nagrinėjamu atveju.

21 — 1981 m. birželio 24 d. Sprendimas *Elefanten Schuh* (150/80, Rink. p. I-1671, 16 punktas). Tos pačios nuomonės laikosi R. Geimer (nurodyta 18 išnašoje, 24 straipsnio 30 punktas).

22 — A. L. Calvo Caravaca, J. Carrascosa Gonzalez, U. Mangus, P. Mankowski leidinyje *Brussels I Regulation*, Sellier, 2007, 24 straipsnio, 10 punktas; J. Kropholler *Europäisches Zivilprozessrecht*, Verlag Recht und Wirtschaft, 8-asis leidimas, 2005, 24 straipsnio 7 punktas. Man atrodo, kad tam neprieštarauja ir P. Jenard ataskaitos 38 puslapyje (nurodyta 14 išnašoje) pateikti samprotavimai, kuriuose teigiama, kad atvykimo į teismą apibrėžimo aiškinimo klausimas spręstinas pagal nacionalinę teisę. To, mano manymu, negalima suprasti taip, kad klausimas, ar atvykstama į teismą, sprendžiamas vien pagal nacionalinę teisę. Veikiau tai galėtų būti suprantama taip, kad atvykimo į teismą apibrėžimui keliami Sąjungos teisės reikalavimai, kuriuos vis dėlto gali papildyti atitinkamos nacionalinės proceso taisyklės.

23 — 1996 m. spalio 10 d. Sprendimas *Hendrikman ir Feyen* (C-78/95, Rink. p. I-4943).

24 — Ten pat, 18 punktas. Negalima nepaminėti Sprendimo *ČPP Vienna Insurance Group* (nurodytas 15 išnašoje, 33 punktas). Pagal jį nacionalinis teismas iš tiesų neprivalo savo iniciatyva patikrinti, ar atsakovas, kuris pagal Reglamento Nr. 44/2001 II skyriaus 3–5 skirsnius laikomas silpnesne šalimi, gali visiškai suvokti savo gynybos pasekmes byloje. Tačiau nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į šiose nuostatose išreikštą tikslą silpnesne laikomai šaliai užtikrinti sustiprintą apsaugą, gali norėti įsitikinti, kad šiomis aplinkybėmis šalis, kuriai jame pareikštas ieškinys, turi visapusiškų žinių apie atvykimo į teismą pasekmes.

81. Svarbus Reglamento Nr. 44/2001 tikslas yra saugoti atsakovo teisę į gynybą [25], kuri įtvirtinta Chartijos 47 straipsnio 2 dalyje. Mano nuomone, su šiuo tikslu nesuderinama tai, kad nagrinėjamu atveju kuratoriaus *ad litem*, kuris buvo paskirtas be atsakovo sutikimo ir žinios, atvykimo į teismą pasekmės yra priskiriamos pastarajam. Nes, pirma, tokiu atveju atsakovas negali priimti sąmoningo sprendimo dėl bylinėjimosi taktikos. Antra, kuratorius *ad litem*, kuris neturi kontakto su atsakovu, paprastai negauna reikalingos informacijos, kad galėtų nuspręsti, ar atvykimas į teismą, kaip tai suprantama pagal reglamento 24 straipsnį, gali būti naudingas atsakovui. Trečia, šis informacijos neturėjimas gresia kuratoriui *ad litem* apsunkinti atitinkamo teismo jurisdikcijos užginčijimą.

82. Toliau reikia atsižvelgti į tai, kad Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 2 dalis turi apsaugoti vartotoją nuo ieškinio pareiškimo kitos nei jo valstybės narės teismuose. Jei vartotojas turėtų prisiimti padarinius dėl kuratoriaus *ad litem*, paskirto be jo sutikimo ir žinios, atvykimo į teismą ir tuo būtų pagrįsta teismo, paskyrusio šį kuratorių, jurisdikcija, tai galėtų apriboti reglamento 16 straipsnio 2 dalies praktinį veiksmingumą.

83. Toliau reikia atkreipti dėmesį, kad atvykimas į teismą, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį, lemia teismo vietą ir kartu *lex fori*, o tai gali turėti reikšmingų pasekmių bylos baigčiai.

84. Dėl išvardytų priežasčių be atsakovo sutikimo ir žinios paskirto kuratoriaus *ad litem* atvykimas į teismą iš esmės negali būti laikomas paties atsakovo atvykimu į teismą pagal reglamento 24 straipsnį.

iii) Išvada

85. Darytina išvada, kad nors reglamento 24 straipsnis iš tiesų yra taikytinas vartotojų sutartims, tačiau be vartotojo, kuriam pareikštas ieškinys, sutikimo ir žinios paskirto kuratoriaus *ad litem* atvykimas į teismą negali būti laikomas jo paties atvykimu į teismą pagal Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnį. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą

25 — Sprendimas *Hendrikman* (nurodytas 23 išnašoje, 18 punktas).

pateikęs teismas negali remtis šia nuostata, kad pagrįstų savo jurisdikciją [26].

b) Dėl tarptautinės jurisdikcijos susitarimo pagal reglamento 17 straipsnio 3 dalį

86. Kaip matyti iš ketvirtojo prejudicinio klausimo, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas toliau norėtų žinoti, ar jis nagrinėjamu atveju savo tarptautinę jurisdikciją gali grįsti susitarimu dėl tarptautinės jurisdikcijos, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį.

87. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo duomenimis, nagrinėjamu atveju kalbama apie vartotojo sutartį, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 15 straipsnio 1 dalies c punktą, todėl yra taikytinos šio reglamento II skyriaus 4 skirsnio specialiosios taisyklės. Pagal reglamento 16 straipsnio 2 dalį vartotojui ieškinys gali būti pareikštas iš esmės tik valstybės narės, kurioje jis turi nuolatinę gyvenamąją vietą, teismuose. Vis dėlto, laikantis reglamento 17 straipsnio sąlygų, gali būti susitarta dėl nuo šios nuostatos nukrypstančios jurisdikcijos. Pagal šios nuostatos 3 dalį vartotojas ir kita sutarties šalis gali susitarti, kad jurisdikciją turi tos valstybės narės teismai, kurioje sutarties sudarymo momentu jie turėjo nuolatinę arba įprastą gyvenamąją vietą, jei toks susitarimas nėra draudžiamas pagal šios valstybės narės teisę.

i) Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalies taikymo sritis

88. Nagrinėjamu atveju pirmiausia kyla klausimas, ar Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalis taikytina ir tada, kai atsakovas pagrindinėje byloje ieškinio pareiškimo momentu galbūt nebeturi nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės narės teritorijoje.

89. Į šį klausimą reikia atsakyti teigiamai.

26 — Todėl nagrinėjamoje byloje taip pat nėra svarbus klausimas, ar reglamento 24 straipsnis apskritai gali būti taikomas, kai atsakovas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje. Dėl šio klausimo žr. R. Geimer (nurodytas 18 išnašoje), 24 straipsnio 22–25 punktai; A. L. Calvo Caravaca, J. Carrascosa Gonzalez (nurodytas 22 išnašoje), 24 straipsnis, 28 ir paskesni punktai.

90. Šiai nuostatai taikyti iš tiesų pakanka, kad abi šalys susitarimo sudarymo momentu turėtų nuolatinę gyvenamąją vietą atitinkamos valstybės narės teritorijoje [27]. Toks aiškinimas atitinka šios nuostatos *ratio legis*, kuris yra apsaugoti kitą vartojimo sutarties šalį [28]. Šis tikslas gali būti veiksmingai pasiektas tik tada, jei šiam susitarimui neturi įtakos paskesnis nuolatinės gyvenamosios vietos pasikeitimas ir jeigu ji neperkeliama į trečiąją valstybę [29].

ii) Vartotojo ir kitos sutarties šalies nuolatinė gyvenamoji vieta toje pačioje valstybėje narėje

91. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo duomenimis, ir ieškovas, ir atsakovas pagrindinėje byloje sutarties sudarymo metu turėjo nuolatinę gyvenamąją vietą Čekijos Respublikoje, vadinasi, egzistuoja pirmoji Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalies sąlyga.

iii) Numanomas susitarimas dėl Čekijos Respublikos teismų tarptautinės jurisdikcijos

92. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas norėtų žinoti, ar susitarimas dėl teritorinės jurisdikcijos, pagal kurį ginčai yra sprendžiami teisme, kurio teritorijoje ieškovas pagrindinėje byloje ieškinio įteikimo momentu turėjo buveinę, gali būti susitarimas dėl tarptautinės jurisdikcijos, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį.

93. Pirmiausia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės patikrinti, ar ieškovas ir atsakovas pagrindinėje byloje susitarė, kad ginčams dėl paskolos sutarties Čekijos Respublikos teismai turės tarptautinę jurisdikciją. Nesant atitinkamų Sąjungos teisės nuostatų, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui priklauso taikant savo nacionalines taisykles patikrinti, ar iš susitarimo dėl teritorinės jurisdikcijos gali kilti numanomas susitarimas dėl tarptautinės jurisdikcijos. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo duomenimis, taikant Čekijos teisę tai atrodo įmanoma. Iš tiesų dvi šalys, turinčios nuolatinę gyvenamąją vietą toje pačioje valstybėje narėje, tardamosi dėl konkretaus teismo jurisdikcijos ginčo atveju, paprastai gali norėti nustatyti ne

27 — Taip pat žr. R. Geimer (nurodyta 18 išnašoje), 17 straipsnio 10 punktas.

28 — Žr. *P. Jenard* ataskaitą, p. 33 (nurodyta 14 išnašoje); R. Geimer (nurodyta 18 išnašoje), 17 straipsnio 7 punktas.

29 — Dėl tos priežasties reglamento 4 straipsnį, pagal kurį dėl kiekvienos valstybės narės teismų jurisdikcijos sprendžiama pagal jų įstatymus, jei atsakovas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės narės teritorijoje, reikia aiškinti taip, kad jis taikomas tik esant susitarimui, kaip tai suprantama pagal reglamento 17 straipsnio 3 dalį.

tik teismą, turintį teritorinę jurisdikciją, bet numanomai ir teismus, turinčius tarptautinę jurisdikciją.

iv) Susitarimo teisėtumas pagal nacionalinę teisę

95. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui nustačius, kad ieškovas ir atsakovas pagrindinėje byloje susitarė dėl Čekijos Respublikos teismų jurisdikcijos, toliau jis pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį privalės patikrinti, ar tokia sąlyga yra teisėta pagal Čekijos teisę.

94. Toliau kyla klausimas, ar į tokius numanomus susitarimus galima atsižvelgti pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį. Į šį klausimą reikia atsakyti teigiamai. Šios nuostatos formuluotėje nenurodyta, kad ji taikoma tik aiškiai suformuluotiems susitarimams. Be to, šios nuostatos taikymo srities apribojimas aiškiai suformuluotais susitarimais pernelyg sumažintų jos praktinį veiksmingumą. Paprastai reglamento 17 straipsnio 3 dalis yra taikoma tais atvejais, kai sudarant susitarimą dar nesama tarptautinio pobūdžio ir kai šis atsiranda tik vėliau, vartotojui perkėlus savo nuolatinę gyvenamąją vietą į kitą valstybę narę. Tokioje pradinėje situacijoje sutarties šalys paprastai nemanys, kad yra reikalinga susitarti dėl tos valstybės teismų tarptautinės jurisdikcijos, kurioje abi turi nuolatinę gyvenamąją vietą. Toks apsiribojimas, aiškiai išreikštais susitarimais, nebūtų niekaip suderinamas su šios nuostatos tikslu apsaugoti kitą vartotojo sutarties šalį nuo jurisdikcijos perkėlimo, kuris gali įvykti vartotojui išsikėlus iš valstybės narės [30].

96. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja dėl tokio susitarimo privalomumo. Jis nurodo, kad teritorinės jurisdikcijos sąlyga, pagal kurią ieškovo buveinės vietos teismas turėtų turėti jurisdikciją, galėtų būti nesąžininga pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį ir todėl neprivaloma pagal šios direktyvos 6 straipsnį, nes ieškovas pagrindinėje byloje sutarties sudarymo momentu savo buveinę turėjo Prahoje, o atsakovas pagrindinėje byloje nuolat gyveno Marienbade.

97. Čia pirmiausia kyla klausimas, ar pats numanomas susitarimas dėl tarptautinės jurisdikcijos turi būti vertinamas pagal Direktyvos 93/13 reikalavimus, ir kokiu mastu. Antra, kyla klausimas, ar galimas susitarimo dėl teritorinės jurisdikcijos neprivalomumas gali turėti įtakos ir numanomam

30 — Žr. P. Jenard ataskaitą, p. 33 (nurodyta 14 išnašoje).

susitarimui dėl tarptautinės jurisdikcijos. Trečia, nagrinėsiu kriterijus, pagal kuriuos nustatomas susitarimo dėl teritorinės jurisdikcijos nesąžiningumas.

— Dėl susitarimo dėl tarptautinės jurisdikcijos vertinimo Direktyvos 93/13 atžvilgiu

98. Pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį susitarimas dėl tarptautinės jurisdikcijos turi būti teisėtas pagal nacionalinę teisę. Kadangi valstybės narės, kurdamos savo nacionalinę teisę, privalo laikytis Sąjungos teisės reikalavimų, ypač reikia atsižvelgti į Direktyvos 93/13 reikalavimus [31]. Todėl tarptautinės jurisdikcijos sąlygos, patenkančios į šios direktyvos taikymo sritį, vadinasi, derinamos su pardavėjo ar tiekėjo bendrosiomis prekybos sąlygomis, iš principo turi būti patikrinamos dėl galimo nesąžiningumo pagal Direktyvos 3 straipsnio 1 dalį ir atitikti aiškumo ir suprantamumo reikalavimus pagal jos 5 straipsnį.

99. Vis dėlto sprendžiant dėl tokios sąlygos nesąžiningumo negalima neatsižvelgti į tai, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas, priimdamas Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį, siekė kitai vartojimo sutarties šaliai suteikti galimybę užkirsti kelią tarptautinės jurisdikcijos perkėlimui, kai vartotojas išsikelia iš valstybės narės, kurioje buvo įsikūrusios abi šalys. Atsižvelgiant į šį įstatymų leidėjo vertinimą, tarptautinės jurisdikcijos sąlyga, patenkanti į Direktyvos 93/13 taikymo sritį, negali būti vien todėl laikoma nesąžininga, kaip tai suprantama pagal jos 3 straipsnio 1 dalį, kad numato, jog ginčams tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo tarptautinę jurisdikciją turi turėti tos valstybės narės teismai, kurioje susitarimo sudarymo momentu abu turi nuolatinę gyvenamąją vietą. Jei reglamento 17 straipsnio 3 dalis būtų taikoma tik susitarimams, kurie nėra bendrosios prekybos sąlygos pagal Direktyvą 93/13, Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalies praktinis veiksmingumas būtų smarkiai apribotas.

100. Panaši išvada galioja aiškumo ir suprantamumo reikalavimams, kurie, remiantis Direktyvos 93/13 5 straipsnio 1 sakiniu,

31 — Pritariamai: J. Heinig, *Grenzen von Gerichtsstandsvereinbarungen im Europäischen Zivilprozessrecht, Jenaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft*, 2010, p. 337 ir paskesni; A. Staudinger, T. Rauscher (nurodyta 18 išnašoje), 17 straipsnio 3 ir 6 punktai; A.P. Nielsen, U. Magnus, P. Mankowsky (nurodyta 22 išnašoje), 17 straipsnio 4 punktas. Prieštaraujančiai: R. Geimer (nurodytas 18 išnašoje), 17 straipsnio 3 punktas su nuoroda į *lex posterior* principą. Vis dėlto šis principas negali pateisinti visiško Direktyvos 93/13 pakeitimo Reglamentu Nr. 44/2001, nes reglamento 17 straipsnio 3 dalyje aiškiai numatyta teisėtumo pagal nacionalinę teisę išlyga.

taikomi tarptautinės jurisdikcijos sąlygai, numanomai priimtai susitariant dėl teritorinės jurisdikcijos. Taip pat turi būti atsižvelgiama į teisės aktų leidėjo vertinimą, kylantį iš Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalies. Požiūris, pagal kurį aiškumo ir suprantamumo reikalavimas prieštarautų dėl tokios numanomai priimtos sąlygos dėl tarptautinės jurisdikcijos įtraukimo, pernelyg apribotų reglamento 17 straipsnio 3 dalies taikymo sritį [32].

— Dėl to, kokią įtaką susitarimui dėl tarptautinės jurisdikcijos turi galimas susitarimo dėl teritorinės jurisdikcijos neprivalomumas

101. Toliau nagrinėjamu atveju kyla klausimas, ar galimas susitarimo dėl teritorinės jurisdikcijos neprivalomumas pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį gali turėti įtakos, kaip galima numanyti, tuo pačiu metu priimtam susitarimui dėl tarptautinės jurisdikcijos.

102. Pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalį pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudarytose sutartyse esančios nesąžiningos sąlygos neturi būti privalomos vartotojui. Vis dėlto likusios sutarties nuostatos turi likti privalomos, jei sutartis gali galioti be nesąžiningų sąlygų. Pagal šiuos Sąjungos teisės reikalavimus teritorinės jurisdikcijos sąlygos negaliojimo atveju svarbu, ar susitarimas dėl teritorinės jurisdikcijos ir, kaip galima numanyti, kartu priimta tarptautinės jurisdikcijos sąlyga turinio prasme laikytini vieninga nuostata, ar vis dėlto tarptautinės jurisdikcijos sąlyga gali būti priskirta prie likusių sutarties nuostatų ir taip, nepaisant teritorinės jurisdikcijos sąlygos neprivalomumo, toliau galioti vartotojui ir kitai sutarties šaliai.

103. Ar teritorinės jurisdikcijos sąlyga ir, kaip galima numanyti, kartu priimta tarptautinės jurisdikcijos sąlyga turinio požiūriu turi būti laikomos kaip viena sąlyga, ar ne, galiausiai priklausys nuo šalių valios. Nesant atitinkamų Sąjungos teisės nuostatų, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas tai turės nustatyti taikydamas atitinkamas nacionalines taisykles. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas vis dėlto turės atsižvelgti į tai, kad nagrinėjamu atveju aplinkybės, jog tarptautinės jurisdikcijos

32 — Galima nurodyti šios išvados 94 punkte minėtus pagrindus.

sąlyga kildinama iš teritorinės jurisdikcijos sąlygos, savaime nepakanka, kad abi sąlygos turinio požiūriu būtų laikomos viena sąlyga. Teritorinės ir tarptautinės jurisdikcijos sąlygos iš tiesų turi skirtingą paskirtį. Žinoma, tarptautinės jurisdikcijos sąlyga taip pat turi poveikį teritoriškai, pagal valstybių sienas, atriboti jurisdikciją turinčius teismus. Vis dėlto paprastai tarptautinės jurisdikcijos sąlyga šalys siekia ir kitų tikslų. Teismų, turinčių tarptautinę jurisdikciją, pasirinkimas išties turi įvairiapusių teisinių ir faktinių pasekmių, kurios gali turėti įtakos bylos nagrinėjimui ir proceso rezultatui. Joms ypač priklauso *lex fori* — teismo vietoje galiojančių kolizinių teisės normų ir proceso kalbos nustatymas [33].

104. Jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atsižvelgdamas į prieš tai minėtus samprotavimus, padarytų išvadą, kad turinio prasme susitarimas dėl teritorinės jurisdikcijos ir susitarimas dėl tarptautinės jurisdikcijos pagal šalių valią nėra viena visuma, teritorinės jurisdikcijos sąlygos neprivalomumas neturėtų įtakos tarptautinės jurisdikcijos sąlygai [34].

— Dėl susitarimo dėl teritorinės jurisdikcijos nesąžiningumo

105. Remiantis išdėstytais samprotavimais, nagrinėjamu atveju galimas susitarimo dėl teritorinės jurisdikcijos nesąžiningumas greičiausiai neturės poveikio susitarimui dėl tarptautinės jurisdikcijos. Vis dėlto visiškai atmesti šios galimybės negalima. Kadangi, be to, yra aišku, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atsižvelgdamas į teritorinę jurisdikciją, imsis vertinti teritorinės jurisdikcijos sąlygos nesąžiningumą, toliau norėčiau trumpai aptarti susitarimo dėl teritorinės jurisdikcijos nesąžiningumo vertinimą.

33 — Daugiau apie tai žr. J. Heinig (nurodyta 31 išnašoje), p. 62 ir 69.

34 — Jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, priešingai, padarytų išvadą, kad tarptautinę ir teritorinę jurisdikciją nustatančių sąlygų atveju kalbama apie vieną sąlygą, tai ši pagal Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 sakinį iš principo būtų neprivaloma. Šiuo atveju kyla klausimas, ar ši viena sąlyga gali būti susiaurinta be poveikio jos galiojimui, ir išsaugotas tarptautinio elemento veiksmingumas. Iš principo galiojimo nepaveikiančio susiaurinimo suderinamumui su direktyvos 6 straipsniu prieštarauja faktas, kad tokiu atveju pardavėjas ar tiekėjas nebūtų pakankamai atgrasintas naudoti nesąžiningas sąlygas.

106. Pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnį sutarties sąlyga yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai. Todėl ši nuostata tik abstrakčiai apibrėžia aplinkybes, dėl kurių sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra nesąžininga [35]. Direktyvos 3 straipsnio 3 dalyje daroma nuoroda į priedą, kur pateikiamas sąlygų sąrašas, kurios gali būti pripažintos nesąžiningomis. Sąrašo 1 dalies q punkte nurodytos sąlygos, kurių tikslas arba rezultatas yra panaikinti arba trukdyti vartotojo teisei pareikšti ieškinį arba naudotis bet kuria kita teisinės apsaugos priemone, ypač reikalaujant, kad vartotojas ginčus pavestų spręsti išskirtinai arbitražui, kuriam nėra taikomos teisinės nuostatos, nederamai apriboti jo turimus įrodymus arba skirti jam įrodinėjimo pareigą, kuri pagal taikytinus teisės aktus turėtų tekti kitai sutarties šaliai. Vis dėlto šis sąrašas yra tik orientacinis ir nebaigtinis [36]. Dėl konkrečios sutarties sąlygos nesąžiningumo sprendžiama pagal Direktyvos 93/13 4 straipsnį, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir vadovaujantis visomis sutarties sudarymo aplinkybėmis. Taip pat reikia įvertinti pasekmes, kurias sąlyga gali turėti sutarčiai, atsižvelgiant į taikytiną teisę. Tai reiškia, kad turi būti nagrinėjama nacionalinės teisės sistema [37].

107. Remdamasis apibūdinta Sąjungos teisės aktų sistema, Teisingumo Teismas, nagrinėdamas prašymą priimti prejudicinį sprendimą, apsiriboja Sąjungos teisės aktų leidėjo naudojamų bendrųjų kriterijų, skirtų apibrėžti nesąžiningų sąlygų sąvoką, išaiškinimu. Įvertinti sąlygos nesąžiningumą, atsižvelgiant į šiuos kriterijus, priklauso nacionaliniams teismams. Kaip savo nesenoje praktikoje pakartotinai paaiškino Teisingumo Teismas, šis pareigų pasidalijimas galioja ir sprendžiant dėl išimtinės teritorinės jurisdikcijos sąlygų [38].

108. Kaip matyti iš nuolatinės Teisingumo Teismo praktikos, nacionalinis teismas,

35 — 2004 m. balandžio 1 d. Sprendimas *Freiburger Kommunalbauten* (C-237/02, Rink. p. I-3403, 19 punktas).

36 — Ten pat, 20 punktas.

37 — Ten pat, 21 punktas.

38 — Žr. 2009 m. birželio 4 d. Sprendimą *Pannon* (C-243/08, Rink. p. I-4713, 42 ir paskesni punktai), 2010 m. lapkričio 9 d. Sprendimą *VB Pénzügyi Lízing* (C-137/08, Rink. p. I-10847, 42 ir paskesni punktai). Šiuose sprendimuose Teisingumo Teismas nukrypo nuo savo pozicijos, kurios laikėsi 2000 m. birželio 27 d. Sprendime *Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores* (C-240/98 iki C-244/98, Rink. p. I-4941, 21 ir paskesni punktai), pagal kurią turi būti galimas galutinis Teisingumo Teismo padarytas jurisdikciją nustatančios sąlygos įvertinimas, jei kalbama apie išimtinai pardavėjui ar tiekėjui naudingą ir be atsvaros vartotojo naudai sąlygą, nes šia sąlyga, nelygu sutarties tipas, kvestionuojamas teisminės teisių apsaugos veiksmingumas, kurios vartotojui pripažįstamos Direktyva 93/13.

vertindamas išimtinės teritorinės jurisdikcijos sąlygų nesąžiningumą, privalo atsižvelgti į tai, kad atvykimas į teismą vartotojui gali lemti neproporcingai dideles išlaidas, jei atitinkamas teismas yra toli nuo nuolatinės vartotojo gyvenamosios vietos, o ginčo suma nedidelė. Šiomis aplinkybėmis išimtinės teritorinės jurisdikcijos sąlyga iš tiesų gali apsunkinti vartotojo atvykimą į teismą ir netgi sulaikyti jį nuo kreipimosi į jį arba nuo gynimosi apskritai [39].

109. Vis dėlto nagrinėjamu atveju ieškinio suma yra didelė, būtent 4 383 584,60 CZK kartu su palūkanomis. Todėl iš ieškinio sumos ir išlaidų, dėl teritorinės jurisdikcijos sąlygos vartotojui atsirandančių, kad atvyktų į teismą, santykio negalima daryti išvados dėl galimybės kreiptis į teismą faktinio panaikinimo.

110. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nagrinėjamu atveju spręsdamas dėl teritorinės jurisdikcijos sąlygos nesąžiningumo, turės atsižvelgti į tai, kad tokia sąlyga suteikia pardavėjui ar tiekėjui galimybę visus teisinius ginčus dėl savo veiklos susieti su vieninteliu teismu, kurio veiklos teritorija nėra ta, kur gyvena vartotojas. Net jei tai nagrinėjamu atveju nelemia galimybės kreiptis į teismą faktinio panaikinimo, vis dėlto gali apsunkinti vartotojo atvykimą ir padidinti jo išlaidas. Be to, tokia sąlyga gali palengvinti pardavėjui ar tiekėjui organizuoti savo atvykimą į teismą ir sumažinti su tuo susijusias išlaidas [40].

v) Išvada

111. Darytina pirma tarpinė išvada, kad susitarimai dėl tarptautinės jurisdikcijos, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį, numanomai gali kilti ir iš susitarimų dėl teritorinės jurisdikcijos, jei tai atitinka šalių valią, o tai turi nustatyti nacionalinis teismas.

39 — Sprendimas *Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores* (nurodytas 38 išnašoje, 22 punktas), Sprendimas *Pannon* (nurodytas 38 išnašoje, 41 punktas) ir Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing* (nurodytas 38 išnašoje, 54 punktas).

40 — Sprendimas *Océano Grupo Editorial ir Salvat Editores* (nurodytas 38 išnašoje, 23 punktas) ir Sprendimas *VB Pénzügyi Lízing* (nurodytas 38 išnašoje, 55 punktas).

112. Antra, susitarimo dėl teritorinės jurisdikcijos neprivalomumas dėl nesąžiningumo, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 ir 6 dalis, turi įtakos tokio, kaip galima numanyti, kartu sudaryto susitarimo dėl tarptautinės jurisdikcijos galiojimui tik tada, jei tas susitarimas kyla iš šalių valios, o to paprastai negalima preziumuoti.

c) Dėl atsižvelgimo į vartotojo nuolatinės gyvenamosios vietos teismo jurisdikciją pagal Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 2 dalį

113. Jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo tarptautinės jurisdikcijos negali pagrįsti ieškovo ir atsakovo pagrindinėje byloje susitarimu dėl tarptautinės jurisdikcijos, jis privalo laikytis Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 2 dalies. Pagal ją ieškinys vartotojui gali būti pareikštas tik tos valstybės narės teismuose, kurios teritorijoje vartotojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą. Iš čia nacionaliniam teismui kyla du nurodymai: vienas, kuriuo jo jurisdikcija pagrindžiama, ir kitas, kuriuo ji atmetama.

114. Pirmiausia iš šios nuostatos išplaukia, kad nacionalinis teismas turi tarptautinę jurisdikciją, jei vartotojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą teismo valstybėje narėje. Todėl nacionalinis teismas pirmiausia turi patikrinti, ar atsakovas turi nuolatinę gyvenamąją vietą jo valstybės narės teritorijoje. Tam nustatyti pagal Reglamento Nr. 44/2001 59 straipsnio 1 dalį jis taiko savo nacionalinę teisę.

115. Kyla klausimas, ar iš susitarimo sudarymo ir ypač iš sąlygos, pagal kurią atsakovas privalo ieškovą informuoti apie nuolatinės gyvenamosios vietos pakeitimą, aplinkybių gali išplaukti, kad šalys nuolatine gyvenamąja vieta susitarė laikyti susitarimo sudarymo momentu atsakovo turėtą nuolatinę gyvenamąją vietą. Čia pirmiausia reikia konstatuoti, kad, remiantis reglamento 59 straipsnio 1 dalimi, dėl atsakovo nuolatinės gyvenamosios vietos sprendžiama pagal nacionalinę teisę, todėl iš principo tai turi nustatyti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, taikydamas nacionalinę teisę. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo prašyme jau paaiškino, kad atsakovas pagrindinėje byloje neturi nuolatinės gyvenamosios vietos Čekijos Respublikos teritorijoje. Bet kuriuo atveju požiūris, pagal kurį iš įsipareigojimo informuoti apie nuolatinės gyvenamosios vietos pakeitimą kildinamas susitarimas dėl nuolatinės gyvenamosios vietos pakeitimo, man atrodo sunkiai suderinamas su Sąjungos teisės reikalavimais. Jei kalbama apie sąlygą, patenkančią į Direktyvos 93/13 taikymo sritį,

toks požiūris ypač negalėtų būti suderinamas su aiškumo ir suprantamumo reikalavimais pagal Direktyvos 93/13 5 straipsnį.

116. Toliau iš Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 2 dalies išplaukia, kad valstybės narės teismas neturi tarptautinės jurisdikcijos, jei vartotojas turi nuolatinę gyvenamąją vietą kitoje valstybėje narėje. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmiausia turės toliau patikrinti, ar atsakovas pagrindinėje byloje turi nuolatinę gyvenamąją vietą kitoje valstybėje narėje.

117. Tai tikrindamas, teismas, remdamasis reglamento 59 straipsnio 1 dalimi, turi taikyti atitinkamos valstybės narės teisę.

118. Be to, iš reglamento 26 straipsnio 1 dalies išplaukia, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas tai patikrinti turi savo iniciatyva. Vis dėlto ši nuostata pareigą savo iniciatyva patikrinti numato tik tokiu atveju, kai atsakovas turi nuolatinę gyvenamąją vietą valstybės narės teritorijoje. Tačiau šios taisyklės apsauginis tikslas reikalauja tokią pareigą preziumuoti tol, kol prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nėra įsitikinęs, kad atsakovas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos kitoje valstybėje narėje.

119. Kitų aiškių reikalavimų dėl šio patikrinimo reglamente nėra. Į klausimus, ar reikšmingi faktai turi būti nustatyti savo iniciatyva, ar ieškovui gali būti palengvinta įrodinėjimo, kad atsakovas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos jokioje kitoje valstybėje narėje, našta, ir kada pakanka įrodymų, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas galėtų laikyti įrodytu faktą, jog vartotojas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos kitoje valstybėje narėje, turės atsakyti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, remdamasis atitinkamai taikytina nacionaline teise [41].

120. Vis dėlto, taikydamas nacionalinę teisę, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas privalo užtikrinti, kad Reglamento Nr. 44/2001 16 straipsnio 2 dalis bus, kaip reikalaujama, veiksminga. Ypač turi būti atsižvelgiama į šios nuostatos tikslą apsaugoti vartotoją nuo ieškinio jam pareiškimo kitos nei yra jo nuolatinė gyvenamoji vieta valstybės narės teismuose. Toliau reikia atsižvelgti į tai, kad nagrinėjamu atveju atsakovas nepaskyrė kuratoriaus *ad litem* ir šis taip pat negaus iš atsakovo jokios informacijos. Tokiu atveju nacionalinis teismas nėra suvaržytas

41 — I. Queirolo, U. Mangus, P. Mankowsky (nurodyta 22 išnašoje); P. Mankowsky, T. Rauscher (nurodyta 18 išnašoje, 26 straipsnio 5 punktas).

ieškovo pateiktų duomenų. Teismas negali nepatikrinęs perimti ieškinyje pateiktų duomenų ir turi ištirti įtarimus, kad jis vis dėlto gali neturėti tarptautinės jurisdikcijos. [42]

121. Jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas negali užtikrintai, kaip reikalaujama pagal atitinkamą nacionalinę proceso teisę, manyti, kad vartotojas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos kitoje valstybėje narėje, remdamasis Reglamento Nr. 44/2001 26 straipsnio 1 dalimi, jis savo iniciatyva turi paskelbti neturįs jurisdikcijos. Tai galioja ir tada, kai teismas, remdamasis tokia nuostata, kaip antai OSŘ 29 straipsnio 3 dalis, atsakovui paskiria kuratorių *ad litem*.

d) Dėl Reglamento Nr. 44/2001 4 straipsnio 1 dalies

122. Jei teismas yra įsitikinęs, kad atsakovas pagrindinėje byloje neturi nuolatinės gyvenamosios vietos nei Čekijos Respublikoje, nei kitoje valstybėje narėje, kyla klausimas, pagal kokius kriterijus tokiu atveju sprendžiama dėl tarptautinės jurisdikcijos.

123. *De lege ferenda* čia galimos skirtingos galimybės. Galima būtų svarstyti orientuotis ne pagal atsakovo nuolatinę, bet pagal gyvenamąją vietą arba preziumuoti atitinkamos valstybės narės teismų *forum necessitatis* [43]. Vis dėlto man atrodo, kad *de lege lata* tokį atvejį apima Reglamento Nr. 44/2001 4 straipsnio 1 dalis. Pagal ją tuo atveju, kai atsakovas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės narės teritorijoje, teismo tarptautinė jurisdikcija nustatoma pagal jo nacionalinius įstatymus.

124. Jei taikomas Reglamento Nr. 44/2001 4 straipsnis, su šio reglamento jurisdikcijos taisyklėmis yra suderinama, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, remdamasis tokia nuostata, kaip antai OSŘ 29 straipsnio 3 dalis, paskiria atsakovui kuratorių *ad litem* ir, taikydamas nacionalinę teisę, pareiškia turįs jurisdikciją.

3. Išvada

125. Nagrinėjamu atveju tęsti teismo procesą prieš atsakovą yra suderinama su Reglamento Nr. 44/2001 jurisdikcijos taisyklėmis tada, kai prašymą priimti prejudicinį

42 — P. Mankowsky, T. Rauscher (nurodyta 18 išnašoje, 26 straipsnio 6 punktas).

43 — Dėl galimų požiūrių žr. A. Staudinger, T. Rauscher (nurodyta 18 išnašoje, 59 straipsnio 8 punktas); J. Kropholler (nurodyta 18 išnašoje, 59 straipsnio 9 punktas).

sprendimą pateikęs teismas turi jurisdikciją, arba pagal susitarimą dėl tarptautinės jurisdikcijos, kaip tai suprantama pagal reglamento 17 straipsnio 3 dalį, arba, remiantis Reglamento Nr. 44/2001 4 straipsniu, pagal savo nacionalinius įstatymus. Reglamento Nr. 44/2001 4 straipsnio taikymas preziumuoja, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, remdamasis reglamento 26 straipsnio 1 dalimi, savo iniciatyva atlikęs patikrinimą įsitikina, kad atsakovas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos nei jo, nei kitoje valstybėje narėje.

C — *Atsakovo teisės į gynybą paisymas*

126. Taikant tokias nacionalinės teisės nuostatas, kaip antai OSŘ 29 straipsnio 3 dalis, be Reglamento Nr. 44/2001 jurisdikcijos taisyklių, taip pat turi būti paisoma atsakovo teisės į gynybą. Reikia išskirti dvi situacijas.

127. Pirma situacija: teismas, spręsdamas dėl savo jurisdikcijos, neįsitikina, kad atsakovas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos kitoje valstybėje narėje. Nagrinėjamu atveju taip būtų ypač tada, jei teismas savo tarptautinę jurisdikciją grįstų susitarimu pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį, nepatikrinęs, kur atsakovas turi nuolatinę gyvenamąją vietą. Šioje situacijoje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi atsižvelgti į reglamento 26 straipsnio 2 dalį. Pagal ją teismas turi sustabdyti procesą, kol nustatys, kad atsakovas turėjo galimybę laiku gauti ieškinį, kad galėjo gintis arba kad buvo imtasi visų tam reikalingų priemonių. Iš tikrųjų reglamento 26 straipsnio 2 dalis taikoma tik tada, jei atsakovas turi nuolatinę gyvenamąją vietą valstybės narės teritorijoje. Vis dėlto ši nuostata, atsižvelgiant į jos apsauginį tikslą, dėl jau minėtų priežasčių [44] aiškintina taip, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas privalo paisyti jos reikalavimų, kol įsitikina, kad atsakovas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos kitoje valstybėje narėje.

128. Pagal Reglamento Nr. 44/2001 26 straipsnio 2 dalį teismas procesą gali tęsti tik tada, kai atsakovas yra gavęs ieškinį ir pakankamai laiku, kad galėtų gintis. Šios nuostatos tikslas yra suteikti atsakovui galimybę veiksmingai gintis.

44 — Žr. šios išvados 118 punktą.

129. Ieškinio įteikimu kuratoriui *ad litem*, kuris be atsakovo sutikimo ir žinios yra pastarajam paskirtas teismo, šios sąlygos iš principo netenkinamos [45]. Dėl jau išdėstytų priežasčių [46] tokioje situacijoje veiksminga gynyba atsakovui paprastai nebus užtikrinama.

130. Toliau pagal Reglamento Nr. 44/2001 26 straipsnio 2 dalį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas procesą gali tęsti taip pat tada, kai buvo imtasi visų reikalingų priemonių suteikti atsakovui galimybę gintis. Dėl to nėra privaloma sąlyga, kad atsakovas iš tiesų ieškinį gavo tokiu būdu, kad galėjo veiksmingai gintis. Todėl reglamento 26 straipsnio 2 dalis iš principo neprieštarauja tokiai nacionalinei nuostatai, kaip antai OSŘ 29 straipsnio 3 dalis, pagal kurią atsakovui, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta nežinoma, yra paskiriamas kuratorius *ad litem*. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi užtikrinti, kad buvo atlikti visi rūpestingumo ir sąžiningumo reikalaujantys tyrimai, kad atsakovas būtų surastas [47]. Galioja panašūs reikalavimai kaip ir pagal reglamento 16 straipsnio 2 dalį privalomam atlikti patikrinimui, ar atsakovas turi nuolatinę gyvenamąją vietą kitoje valstybėje narėje. Todėl šioje vietoje norėčiau nurodyti 116 ir paskesniuose šios išvados punktuose, ypač 120 punkte, išdėstytus samprotavimus.

131. Toks Reglamento Nr. 44/2001 26 straipsnio 2 dalies aiškinimas taip pat suderinamas su pirminėje teisėje, Chartijos 47 straipsnio 2 dalyje, įtvirtinta atsakovo teise į gynybą. Nors ieškinio įteikimas be atsakovo sutikimo ir žinios paskirtam kuratoriui *ad litem* apriboja atsakovui pagal Chartijos 47 straipsnio 2 dalį suteiktą teisę į gynybą, šis apribojimas yra pateisinamas, atsižvelgiant į pagal Chartijos 47 straipsnio 1 dalį saugomą ieškovo teisę į veiksmingą teisminę gynybą [48]. Jei ieškovas negalėtų pareikšti ieškinio atsakovui, kuris net ir atlikus visus rūpestingumo ir sąžiningumo reikalaujančius tyrimus negalėjo būti surastas, tai grėstų visišku ieškovo teisės į

45 — Pagal P. Jenard ataskaitą (nurodyta 14 išnašoje, p. 40) keliama sąlyga, kad šaukimas į teismą atsakovui įteiktas asmeniškai arba pasiekė jo nuolatinę gyvenamąją vietą. Priešingai, nėra būtina, kad atsakovas iš tikrųjų laiku sužinotų apie šaukimą į teismą.

46 — Žr. šios išvados 81 punktą.

47 — Žr. P. Jenard ataskaitą, p. 40 (nurodyta 14 išnašoje).

48 — Dėl tokio pažeidimo pateisinimo sąlygų žr. Chartijos 52 straipsnio 1 dalį ir 2009 m. balandžio 2 d. Sprendimą *Gambazzi* (C-394/07, Rink. p. I-2563, 28 ir paskesni punktai).

veiksmingą teisminę gynybą panaikinimu. Be to, tuo galėtų būti piktnaudžiaujama, nes siekiantis išvengti ieškinio asmuo sąmoningai išvyktų iš nuolatinės gyvenamosios vietos arba ją nuolat keistų [49].

132. Esant antrai situacijai reglamento 26 straipsnio 2 dalis, priešingai, nėra tiesiogiai taikytina. Taip yra tokiu atveju, kai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo jurisdikciją grindžia ne susitarimu dėl tarptautinės jurisdikcijos, remdamasis Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalimi, bet savo nacionaline teise, remdamasis reglamento 4 straipsniu. Reglamento 4 straipsnyje preziumuojama, kad atsakovas neturi nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės narės teritorijoje. O reglamento 26 straipsnio 2 dalis pagal savo formuluotę taikoma tik tada, kai atsakovas turi nuolatinę gyvenamąją vietą valstybės narės teritorijoje. Čia kyla klausimas, ar reglamento 26 straipsnio 2 dalis turėtų būti taikoma pagal analogiją, atsižvelgiant į Chartijos 47 straipsnio 2 dalies suteikiamą teisę į gynybą, ar Chartijos 47 straipsnio 2 dalis turi būti taikoma tiesiogiai [50].

133. Vis dėlto dėl nagrinėjamo atvejo nebūtina gilintis į šiuos klausimus. Reglamento Nr. 44/2001 4 straipsnis iš tikrųjų gali būti taikomas tik tada, kai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prieš tai įsitikina, kad tam neprieštarauja reglamento 16 straipsnio 2 dalis. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas privalės atlikti šios išvados 116 ir paskesniuose punktuose, ypač 120 punkte, jau aprašytą patikrinimą. Remiantis juo keliami panašūs reikalavimai kaip reglamento 26 straipsnio 2 dalyje arba Chartijos 47 straipsnio 2 dalyje. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas šių nuostatų reikalavimus turėtų būti įvykdęs jau aiškindamasis nuolatinę gyvenamąją vietą.

49 — I. Queirolo, U. Mangus, P. Mankowsky (nurodyta 22 išnašoje, 26 straipsnio 20 punktas).

50 — Turėtų būti leidžiama taikyti Sąjungos pagrindines teises nagrinėjamu atveju, kai kitos valstybės narės pilietis pasinaudojo laisvo judėjimo teisėmis. Chartijos 51 straipsnio 1 dalis, pagal kurią pagrindinių teisių susaistytos tik Europos Sąjungos institucijos ir valstybės narės, tai pat neturėtų kliudyti taikyti Chartijos 47 straipsnio 2 dalį. Šiuo atveju iš tikrųjų kalbama apie teisę į teisingumo vykdymą, todėl — apie piliečio ir valstybės narės teismų santykį.

VI — Išvada

134. Remdamasi išdėstytais argumentais, siūlau Teisingumo Teismui į prejudicinius klausimus atsakyti taip:

„1. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo numatytų jurisdikcijos taisyklų taikymas reiškia, kad turi būti situacija, kai nacionaliniam teismui gali kilti klausimų dėl jo tarptautinės jurisdikcijos. Tokią prielaidą reikia daryti tokiu atveju, kaip antai nagrinėjamasis, kai vienos valstybės narės teisme buvo pareikštas ieškinys kitos valstybės narės piliečiui, anksčiau turėjusiam nuolatinę gyvenamąją vietą teismo valstybėje narėje, tačiau kurio dabartinė nuolatinė gyvenamoji vieta valstybės narės teismui nežinoma.

2. Reglamentas Nr. 44/2001 iš principo nedraudžia taikyti tokių nacionalinės teisės nuostatų, kaip antai Čekijos Respublikos *Občanský soudní řád* 29 straipsnio 3 dalis, pagal kurią atsakovui, kurio nuolatinė gyvenamoji vieta nežinoma, gali būti paskirtas kuratorius *ad litem*. Vis dėlto, taikant šias nuostatas, turi būti atsižvelgiama į Sąjungos teisės reikalavimus, ypač kylančius iš Reglamento Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos taisyklių ir atsakovo teisės į gynybą.

3. Reglamento Nr. 44/2001 24 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad jis yra taikytinas sutartims su vartotojais, kaip tai suprantama pagal reglamento II skyriaus 4 skirsnį. Vis dėlto kuratoriaus *ad litem*, paskirto be atsakovo sutikimo ir žinios, atvykimas į teismą nereiškia atsakovo atvykimo į teismą, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, ir todėl negali pagrįsti teismo, į kurį atvyksta kuratorius *ad litem*, jurisdikcijos.

4. Jei iš susitarimo dėl teritorinės teismo jurisdikcijos kyla ir šalių valia sudaryti numanomą susitarimą dėl atitinkamos valstybės narės teismų tarptautinės jurisdikcijos, toks numanomas susitarimas gali pagrįsti šios valstybės narės teismo tarptautinę jurisdikciją pagal Reglamento Nr. 44/2001 17 straipsnio 3 dalį. Susitarimo dėl teritorinės jurisdikcijos neprivalomumas dėl jo nesąžiningumo pagal 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 3 straipsnio 1 dalį ir 6 straipsnį paprastai neturi įtakos susitarimui dėl tarptautinės jurisdikcijos, išskyrus atvejus, kai iš šalių valios išplaukia kitaip."